

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК РЕЗУЛЬТАТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ПРАЦІ

О. В. ШКУРУПІЙ, доктор економічних наук; С. І. ТУЛЬ
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Сучасний розвиток суспільства є періодом становлення постіндустріального виробництва, а його особливістю є широке використання інтелектуальної праці. Поширення праці, заснованої на мисленні, творчості та креативності працівника, є чинником системної трансформації і визначає умови формування постіндустріальної економіки. Мета статті – аналіз змін за секторами економіки, які відбуваються під впливом поширення інтелектуальної праці у сфері виробництва. Основу четвертинного сектора утворює інтелектуальне виробництво; за основним предметним змістом сектор економіки трактується у подвійному значенні, і як науково-інформаційний, і як креативний; креативна індустрія є видом інтелектуального виробництва; за ознакою діапазону виробництва/споживання четвертинний сектор визначається як індивідуалізований.

Ключові слова: суспільне виробництво, нематеріальне виробництво, інтелектуальне виробництво, інтелектуальна праця, інтелектуальний капітал, сектор економіки, креативна індустрія, постіндустріальне суспільство.

Визначальними ознаками становлення сучасного суспільства є розвиток галузі наукомістких послуг, якій притаманна концентрація творчої, інноваційної, інтелектуальної праці, яка, в свою чергу, є основою інтелектуального виробництва. У сучасному світі інтелектуальному виробництву належить провідне місце серед інших видів економічної діяльності, оскільки воно забезпечує стабільний розвиток у висококонкурентному середовищі всіх суб'єктах господарювання, що залучені у цей процес, – від окремого працівника до країни загалом.

Дослідженню проблем використання інтелектуальної праці в умовах становлення постіндустріального суспільства присвячені праці таких науковців, як Д. Белл, Дж. К. Гелбрейт, Л. Едвінссон; секторальні зміни сфери виробництва відображені у наукових працях К. Кларка, Ж. Фураст'є, О. Тоффлера, Н. Фути, П. Хетта. Широковідомими є також дослідження у рамках названої проблематики А. Гальчинського, В. Іноземцева, А. Чухна та ін. Незважаючи на те, що у наш час проблемі становлення постіндустріального суспільства

присвячена значна кількість наукових публікацій, ще велику низку проблем потрібно поглиблено вивчати. Однією з таких проблем є співвіднесення інтелектуального виробництва з третинним, четвертинним, п'ятериковим секторами економіки.

Метою статті є аналіз змін за секторами економіки, які відбуваються під впливом поширення інтелектуальної праці у сфері виробництва.

Розумінню поняття «інтелектуальне виробництво» передуює ідентифікація поняття «нематеріальне виробництво». За К. Марксом, як відомо, суспільне виробництво буває двох типів: матеріальне та нематеріальне. Нематеріальне виробництво потрібно розуміти (1) як продукування корисного ефекту, невідокремленого від живої праці, та (2) як виробництво споживних вартостей, які можуть бути відокремлені від людини, що здійснює певний вид інтелектуальної діяльності [1, с. 420–421].

Поняття «інтелектуальне виробництво» вказує на специфіку продукованого нематеріального продукту, яка виникає внаслідок застосування інтелектуального капіталу, як

ресурсу, що визначає тип цього виробництва. Отже, вже на рівні застосування первинних визначень зрозуміло, що поняття «інтелектуальне виробництво» та «нематеріальне» дуже близькі за змістом, але не тотожні.

Ми трактуємо інтелектуальне виробництво як тип суспільного виробництва, що виникає унаслідок соціально-економічного процесу поділу праці та є діяльністю зі створення та розповсюдження інтелектуальних благ. Таке виробництво детермінує втілення ресурсу, яким є інтелектуальний капітал.

Інтелектуальне виробництво є специфічним видом діяльності, основою якого є специфічна праця, а результатом, відповідно, є надзвичайно специфічна споживна вартість – знання. Зважаючи на це, інтелектуальне виробництво може бути двох видів, а саме: 1) виробництво новітніх знань (суспільно нових знань), таких, що не існували до цього; 2) так зване «вторинне інтелектуальне виробництво», тобто передавання знань через навчання та освіту, шляхом копіювання та розповсюдження, за допомогою засобів електронної комунікації, через внутрішньофірмове споживання інтелектуальних продуктів тощо [2, с. 58].

Нематеріальне виробництво, якщо його оцінювати за переліком послуг, що фактично є формами об'єктивації нематеріальних продуктів, є ширшим поняттям. Йдеться про торгівлю, ресторанну справу, транспорт, зв'язок, побутове обслуговування тощо. Необхідно зазначити, що у доданій вартості не всіх таких нематеріальних продуктів домінує інтелектуальна складова. Отже, інтелектуальне виробництво – це особливий вид нематеріального виробництва.

У наш час розвиток процесів нематеріального та інтелектуального виробництва набув глобального масштабу. Проте в науці однастайності щодо сприйняття категорій, що визначають названі процеси, немає. Це доводить практика визначення видів економічної діяльності за секторами.

Визначаючи основні етапи розвитку людського суспільства, насамперед потрібно згадати дослідження К. Кларка і Ж. Фураст'є, які розділили суспільне виробництво на три сектори – первинний (сільське господарство),

вторинний (промисловість) і третинний (сфера послуг). На думку науковців, перехід від одного технологічного способу виробництва до іншого пов'язаний з глибокими структурними змінами в економіці, внаслідок цього для кожної стадії суспільного розвитку характерне домінування певного сектора в структурі валового національного продукту.

Сучасна теорія та практика міжнародної економіки однозначно свідчать про те, що до теперішнього часу повністю сформувалися три сектори економіки: первинний, він же сировинний; вторинний, який представлено обробною промисловістю та третинний, яким є сфера послуг. У структурі ВВП доіндустріального суспільства переважає первинний сектор економіки, а саме: частка сільського господарства – 70 %, обробної промисловості – 20 %, сфери послуг – 10 %; для індустріальної стадії розвитку властиве таке співвідношення секторів за їх часткою в економіці: сільське господарство – 20 %, промисловість – 50 %, сфера послуг – 30 %. Сучасний світ вступив у нову фазу свого розвитку – постіндустріальну, якій притаманне домінування третинного сектора економіки (70 %).

Основними критеріями визначення постіндустріального суспільства вважається частка наданих послуг у структурі ВВП, а також частка зайнятих у цій сфері, яка повинна становити понад 50 %. США – одна з перших країн, яка увійшла у постіндустріальну стадію розвитку. У цій країні ще у 1960 р. більшість працюючого населення була зайнята у третинному секторі економіки (58,2 %). Згідно з названими підходами до ідентифікації стадій економічного розвитку, до постіндустріальних країн також належать Нідерланди (зайнятість у третинному секторі станом на 2012 р. – 82,2 %), Велика Британія (79,7 %), США (79,1 %), Швеція (78,3 %), Канада (76,1 %), Австралія (75,6 %), Франція (75,3 %), Німеччина (70,3 %), Японія (69,8 %), Італія (68,5 %) (рис. 1).

У наш час простежуються такі секторальні зміни у глобальній економіці: постійне зменшення кількості зайнятого населення у первинному та вторинному секторах, планомірне зростання зайнятості у третинному секторі економіки у розвинутих країнах і стрімке за-

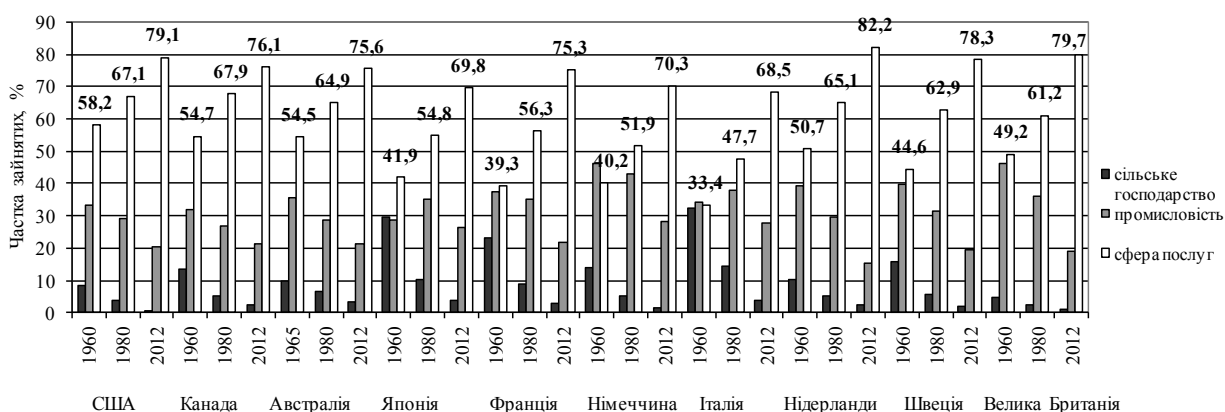

Рис. 1. Галузева структура зайнятості у провідних країнах світу за період 1960–2012 рр. (складено авторами на основі [3–6])

лучення у цей сектор переважної більшості населення країн, що швидко розвиваються.

Широке використання інтелектуального капіталу, інформації, знань зумовило виникнення нових споживних вартостей, ринків таких продуктів і галузей економіки. Ці процеси перебувають нині у стадії становлення, що об'єктивно створює невизначеність ідентифікації світової економіки за секторами. Наприклад, Д. Белл [7] стверджує, що після третинного сектора слідує четвертинний і п'ятериковий. Склад секторів він конкретизує так: первинний сектор – видобувні галузі, вторинний – обробні галузі, третинний – транспортні та комунальні послуги, четвертинний – торгівля, фінанси, страхування, операції з нерухомістю, п'ятериковий – охорона здоров'я, освіта, відпочинок, дослідницька діяльність, урядові заклади. Цей погляд на проблему секторального утворення світової економіки став майже академічним, але все одно до цього часу залишається гіпотезою.

Іншим підходом щодо розмежування третинного, четвертинного та п'ятерикового секторів є концепція Н. Фути та П. Хетта. До третинного сектора економіки ними були віднесені послуги у сфері громадського харчування, готельні послуги, послуги перукарень і салонів краси, послуги з ремонту та «дрібномасштабне виробництво» як ті види діяльності, які традиційно виконувалися домогосподарствами; до четвертинного сектора – послуги, що сприяють підвищенню ефективності поділу праці (транспорт, торгівля,

комунікації, фінанси та адміністрування); до п'ятерикового – послуги, що вдосконалюють і розширюють людські здібності, такі як медичне обслуговування, освіта, науково-дослідні роботи, рекреаційні послуги та послуги у галузі мистецтва [8].

Слідуючи названій класифікації, необхідно зазначити, що п'ятериковий сектор є основним двигуном соціального та економічного розвитку суспільства, оскільки сприяє розвитку та ефективному функціонуванню попередніх чотирьох секторів. П'ятериковий сектор економіки передбачає послуги щодо прийняття рішень на найвищих рівнях як окремої економіки, так і суспільства загалом. Необхідно залучати топ-менеджерів і висококваліфікованих спеціалістів у таких сферах: наука, вища освіта, охорона здоров'я, культура, масова інформації, адміністративне управління.

Наукові підходи до визначення складу світової економіки за секторами, серед тих, що здобувають популярності останнім часом, здебільшого стосуються визначення особливого статусу четвертинного сектора економіки (quaternary sector) і відокремлення його від третинного, хоча існування обох пов'язано переважно з нематеріальним виробництвом і сферою послуг.

Виокремлення четвертинного сектора економіки з третинного історично закономірно. Інтелектуальне виробництво почало формуватись як окремий сектор економіки у рамках попередніх епох і поступово виокремлювалось. Історія розвитку економічних процесів

у суспільстві дозволяє прослідкувати зміни структурної динаміки у виробничій сфері: домінування матеріального виробництва – розширення індустрії послуг – стрімке зростання частки інформаційної галузі в сукупності виготовлених у суспільстві благ. Нині предметами угод стають не тільки товари, послуги та інформація, а навіть події (наприклад, у вигляді біржових операцій зі страхування ризиків, ф'ючерсних операцій, здійснюються, відповідно, на ф'ючерсних ринках).

Отже, на стадії переходу від індустріального способу виробництва до постіндустріального, визначити межу між третинним та четвертинним секторами економіки досить складно. На нашу думку, основу четвертинного сектора утворює інтелектуальне виробництво, що власне, в першу чергу, і визначає його відмінність від третинного. За основним предметним змістом четвертинний сектор трактується нами переважно як науково-інформаційний і креативний сектор економіки. За ознакою діапазону виробництва/споживання – як індивідуалізований (на відміну від масового виробництва/споживання товарів і послуг у нижчих секторах економіки).

Продукцією, яка виготовлена в четвертинному секторі економіки, є, наприклад, послуги для бізнесу у вигляді експертних висновків високого рівня (know-how). Такий продукт орієнтований на його використання в сфері вищого менеджменту. Його застосування може бути різним – від надання результатів наукових досліджень, що кардинально змінюють технології виробництва, реалізації бізнес-проектів тощо до підбору персоналу, визначення психологічної сумісності працівників, а також інших заходів, подібних до цього.

Наукомісткі послуги переважно пов'язані із забезпеченням підтримки наукомісткої продукції для бізнес-процесів підприємств, організацій, установ тощо. Якість надання такого виду послуг значною мірою залежить від професійних знань висококваліфікованих інтелектуальних працівників – учених, інженерів та інших фахівців. Зазвичай наукомісткі послуги поділяють на послуги з високим рівнем використання науково-технічних знань (послуги у сфері наукових досліджень і розробок,

інжинірингові, комп'ютерні послуги) та послуги, надання яких залежить від використання професійних знань (юридичні, бухгалтерські послуги, консалтингові послуги у галузі управління, маркетингові послуги). Більш детальною є класифікація статистичної служби Eurostat [9], згідно з якою наукомісткі послуги поділяються так:

- високотехнологічні наукомісткі послуги, до яких входять такі сектори економічної діяльності: виробництво кінофільмів, відео- та телевізійних програм, створення фонограм і музичних записів, програмування та радіомовлення діяльність, телекомунікації та зв'язок, комп'ютерне програмування, консультації та інші пов'язані послуги, інформаційні послуги, наукові дослідження та розробки;

- наукомісткі ринкові послуги: послуги у галузі водного, повітряного транспорту; юридичної та бухгалтерської діяльності; організація роботи головних офісів, консультації з питань управління; архітектурної та інженерної діяльності, технічних випробувань та аналізу; реклами та маркетингових досліджень; іншої професійної та науково-технічної діяльності; з підбору персоналу; забезпечення безпеки;

- наукомісткі фінансові послуги включають усі види фінансових послуг, а також страхування, перестраховування та пенсійне забезпечення, окрім обов'язкового соціального забезпечення; допоміжну діяльність у галузі фінансових послуг і страхування;

- інші наукомісткі послуги у галузі видавничої діяльності; ветеринарної медицини; державного управління, освіти; охорони здоров'я; соціального забезпечення; творчої, мистецької та розважальної діяльності; роботи бібліотек, архівів, музеїв; організації азартних ігор; спортивних заходів і послуг з організації дозвілля та розваг.

Зростання обсягу саме наукомістких послуг, що були надані, найбільш чітко відображає перехід до четвертинного сектора економіки. Зайнятість переважної більшості населення розвинутих країн у сфері наукомістких послуг свідчить про розвиток четвертинного сектора економіки цих країн і наближає їх до постіндустріальної фази цивілізаційного розвитку. Необхідно зазначити, що значного розвитку

четвертинний сектор набув у економіці Люксембурга, Сінгапура, Швейцарії, Швеції, Великої Британії, Ісландії, Норвегії, Нідерландів, Данії, Франції. За даними звіту «Глобальний інноваційний індекс 2014: Людський фактор у

галузі інновацій» (The Global Innovation Index 2014: The Human Factor in Innovation) зайнятість у сфері наукомістких послуг цих країн становить 50 % загальної зайнятості у сфері послуг (табл. 1) [4, 5, 10].

Таблиця 1

Зайнятість населення у третинному та четвертинному секторах економіки різних країн світу, 2012 р.

Країна	Зайнятість у сфері	
	послуг, % (третинний сектор)	наукомістких послуг, % (четвертинний сектор)
Люксембург	79,4	57,18
Сінгапур	80,1	51,02
Швейцарія	75,3	49,84
Швеція	78,3	47,58
Велика Британія	79,7	47,20
Ісландія	76,5	46,87
Норвегія	77,6	45,96
Нідерланди	82,2	45,92
Данія	77,7	45,18
Франція	75,3	44,75

Джерело: складено авторами на основі [4, 5, 10].

Масштаби нематеріального виробництва у тій його частині, в якій переважає використання індивідуалізованої за походженням (виробник продукту) і призначенням (споживач продукту) інтелектуальної праці людини, постійно зростають. Про це свідчить збільшення обсягів надання послуг консалтинговими фірмами, рекламними агенціями, юридичними конторами, організаціями фінансового сектора економіки тощо.

Товари та послуги, продуковані в четвертинному секторі економіки можуть бути призначені не тільки для бізнесу, але й для кінцевого споживача: наукові консультації, надання юридичних послуг, а також великий перелік інших послуг, які реалізується під час проведення культурних, просвітницьких, видовищних, спортивних заходів тощо.

Щодо особливостей інтелектуального виробництва, необхідно зазначити, що у наш час (у час великих трансформаційних постіндустріальних змін) виробничі можливості людини набули нового змісту. Працівник є, по суті, утримувачем капіталу, яким, у свою чергу, є його трудові властивості, – особливо здат-

ність до творчої, інтелектуальної діяльності. Сучасні науковці [11, с. 189–190], а також світова практика економічних процесів свідчать про поширення такого явища як i-commerce (комерціалізація інтелектуального капіталу). Це означає, що фактично існують ринкові відносини, в системі яких реалізується названий вид капіталу. Ці процеси зумовили появу нової індустрії¹ – креативної. Її ще називають творчою індустрією або індустрією культури.

Основна класифікаційна ознака такої виробничої діяльності – наявність об'єкта інтелектуальної власності та отримання в рамках економічних відносин прибутку від втіленого в продукт інтелектуального капіталу, носієм якого є його власник. Це відбувається у вигляді відповідної (інтелектуальної) ренти на капітал.

За даними Глобальної бази даних UNCTAD про розвиток креативної економіки (UNCTAD Global Database on the Creative Economy) у 2011 р. порівняно з 2010 р. спостерігалось

¹ Термін «індустрія» ми використовуємо як синонім поняття «виробнича діяльність».

зростання світового експорту креативних послуг в 1,05 раза (з 163,8 млрд дол. США у 2010 р. до 172 млрд дол. США у 2011 р.), а порівняно з 2002 р. його обсяги у вартісному вираженні збільшилися майже втричі (у 2002 р. експорт креативних послуг становив лише 62 млрд дол. США) [12].

На науковому рівні чітке галузеве структурування сектора креативної індустрії ще не

відбулося. Згідно із класифікацією UNCTAD до креативних послуг зараховують архітектурні, інженерні та інші пов'язані з ними послуги; культурні та рекреаційні послуги; аудіовізуальні послуги; послуги у сфері реклами та маркетингу, наукових досліджень і розробок, а також комп'ютерні та інформаційні послуги. Зростання експорту останніх є найбільш значимим за період з 2003 по 2011 рр. (табл. 2) [13].

Таблиця 2

Темпи зростання експорту та імпорту креативних послуг у період з 2003 р. по 2011 р

Група	Послуги	2003/2011	
		експорт, %	імпорт, %
Розвинуті країни	Реклама, маркетингові дослідження та опитування громадської думки	12,85	11,52
	НДДКР (R&D)	9,97	12,08
	Архітектурні, інженерні та інші технічні послуги	7,81	7,28
	Особисті, культурні та рекреаційні послуги	6,78	4,47
	Комп'ютерні та інформаційні послуги з них:	13,36	13,48
	- комп'ютерні послуги	13,77	18,08
	- інформаційні послуги	5,27	18,43
	Роялті та ліцензійні платежі	11,37	11,11
Країни, що розвиваються	Реклама, маркетингові дослідження та опитування громадської думки	20,93	23,88
	НДДКР (R&D)	24,77	13,92
	Архітектурні, інженерні та інші технічні послуги	21,49	22,44
	Особисті, культурні та рекреаційні послуги	1,93	9,37
	Комп'ютерні та інформаційні послуги з них:	24,69	15,65
	- комп'ютерні послуги	23,83	17,18
	- інформаційні послуги	8,68	16,84
	Роялті та ліцензійні платежі	12,67	13,09
Країни з перехідною економікою	Реклама, маркетингові дослідження та опитування громадської думки	16,95	12,85
	НДДКР (R&D)	2,70	11,33
	Архітектурні, інженерні та інші технічні послуги	22,50	21,45
	Особисті, культурні та рекреаційні послуги	24,49	22,55
	Комп'ютерні та інформаційні послуги з них:	37,75	25,97
	- комп'ютерні послуги	37,56	29,49
	- інформаційні послуги	13,98	22,96
	Роялті та ліцензійні платежі	14,88	26,11

Джерело: складено авторами на основі [13].

Існують різні підходи до ідентифікації галузей креативної індустрії. В Європі, наприклад, до творчих індустрій належать різноманітні види підприємницької діяльності від візуального та театрального мистецтва – до програмного забезпечення та засобів масової інформації; у США, також наукові дослідження та розробки. Проте сам факт наявності ви-

робництва, що безпосередньо засноване на використанні інтелектуального капіталу, ніхто вже не піддає сумніву.

Ми вважаємо, що зміст понять «інтелектуальне виробництво» і «креативне» майже тожні. Відмінність виявляється здебільшого при популяризації терміна, коли йдеться про індустрію дизайну, моди, шоу-бізнесу тощо.

Проте у всіх цих випадках в основі галузевої класифікації знаходиться першоджерело будь-якого з креативних благ – інтелект людини, як іманентна властивість, яку вона реалізувала в системі ринкових відносин. До цього можна додати, що «інтелектуальний» означає такий, що утворений людською думкою, а «креативний» – походить від слів «творчість», «творення», «винахідливість». Отже, виходить, що у будь-якому випадку креативний продукт не може бути створений поза інтелектуальною діяльністю людини.

Отже, на нашу думку, креативна (творча, культурна) індустрія належить до четвертинного сектора економіки. Проте ми не виключаємо можливості її виділення в окремий сектор економіки в майбутньому, зважаючи на високі темпи, якими еволюціонує суспільство, а сучасна економіка набуває ознак постіндустріальності. Одночасно потрібно вказати також на іншу тенденцію, яка сформувалась і вже нині набула виявлення як ознака постіндустріального розвитку суспільства. Це зростаюча тотальність використання інтелектуальної праці у сфері виробництва. Зміст цієї тенденції полягає у тому, що нині майже у кожному виді продукції існує інтелектуальна складова споживної вартості, створена людською працею, незалежно від того, є таке благо матеріальним чи нематеріальним. В аспекті секторної визначеності (від первинного сектору економіки та вище) критерієм слугує не суто наявність/відсутність інтелектуальної складової у вартості товару чи послуги, а рівень креативності праці, внаслідок застосування якої продукт набуває індивідуальності. Чим більш неповторним (унікальним, ексклюзивним) є продукт праці, тим вищим (третинним, четвертинним, п'ятириковим) слід вважати сектор економіки, а інтелектуальне виробництво – більш розвинутим.

Як показав аналіз, інтелектуальне виробництво, яке трансформується під впливом змін якості праці, що стає все більш творчою, складно класифікувати в рамках секторального утворення економіки. Межа між третинним і четвертинним секторами дуже умовна; ще меншою є її визначеність між четвертинним і п'ятириковими секторами. Зважаючи на це,

існують різні погляди на предмет наукового аналізу, що названий. Аргументація авторів полягає у тому, що основу четвертинного сектора утворює інтелектуальне виробництво; за основним предметним змістом четвертинний сектор трактується у подвійному значенні, і як науково-інформаційний, і як креативний сектор економіки; за ознакою діапазону виробництва/споживання четвертинний сектор визначається як індивідуалізований (на відміну від масового виробництва/споживання товарів і послуг у нижчих секторах економіки). Креативна індустрія є видом інтелектуального виробництва, яка, імовірно, набуває виокремлення у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маркс К. Теория прибавочной стоимости / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1960. – Т. 26. – Ч. I. – С. 420–421.
Marks K. Teoriya pribavochnoy stoimosti / K. Marks, F. Engels. – M. : Politizdat, 1960. – T. 26. – Ch. I. – S. 420–421.
2. Шкурупій О. В. Інтелектуальний капітал в умовах становлення постіндустріального суспільства: імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України / О. В. Шкурупій. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – С. 56–133.
Shkurupiy O. V. Intelektualniy kapital v umovah stanovlennya postindustrialnogo suspilstva: imperativi globalnogo ekonomichnogo rozvitku ta orientiri dlya Ukrayini / O. V. Shkurupiy. – Poltava : RVV PUET, 2010. – С. 56–133.
3. Comparative Civilian Labor Force Statistics, 10 Countries, 1960–2004 [Електронний ресурс] // The website of the U. S. Bureau of Labor Statistics. – 2004. – Режим доступу: <http://www.bls.gov/fls/flslforc.pdf>. – Назва з екрана.
4. Employees, services, male (% of male employment) [Електронний ресурс] // The website of the World Bank Group. – 2014. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.MA.ZS/countries/1W-FR?display=default>. – Назва з екрана.

5. Employees, services, female (% of female employment) [Електронний ресурс] // The website of the World Bank Group. – 2014. – Режим доступу:
<http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS?display=default>. – Назва з екрана.
6. International Comparisons of Annual Labor Force Statistics, 1970–2012 [Електронний ресурс] // The website of the U.S. Bureau of Labor Statistics. – 2013. – Режим доступу:
<http://www.bls.gov/fls/flscompare1.htm#chart06>. – Назва з екрана.
7. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [Електронний ресурс] ; [пер. с англ.] / Д. Белл. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – Режим доступу:
http://royallib.com/read/bell_daniel/gryadushchee_postindustrialnoe_obshchestvo_vvedenie.html. – Назва з екрана.

Bell D. Gryadushchee postindustrialnoe obshchestvo. Opyit sotsialnogo prognozirovaniya [Elektronniy resurs] ; [per. s angl.] / D. Bell. – М. : Progress-Traditsiya, 2001. – Режим доступу:
http://royallib.com/read/bell_daniel/gryadushchee_postindustrialnoe_obshchestvo_vvedenie.html. – Назва з екрана.
8. Малахов Р. Г. Эволюция подходов к присвоению и ее институциональное сопровождение [Електронний ресурс] / Р. Г. Малахов // Евразийский международный научно-аналитический журнал «Проблемы современной экономики». – 2010. – № 1 (33). – Режим доступа :
<http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2964>. – Назва з екрана.

Malahov R. G. Evolyutsiya podhodov k prisvoeniyu i ee institutsionalnoe soprovozhdenie [Elektronniy resurs] / R. G. Malahov // Evraziyskiy mezhdunarodnyiy nauchno-analiticheskiy zhurnal «Problemyi sovremennoy ekonomiki». – 2010. – № 1 (33). – Режим доступа :
<http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2964>. – Назва з екрана.
9. Glossary: Knowledge-intensive services (KIS) [Електронний ресурс] // Eurostat. – 2014. – Режим доступу:
[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Knowledge-intensive_services_\(KIS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Knowledge-intensive_services_(KIS)). – Назва з екрана.
10. The Global Innovation Index Report 2014: The Human Factor in Innovation [Електронний ресурс] // The website of the Global Innovation Index. – 2014. – Режим доступу:
<https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2014-v5.pdf>. – Назва з екрана.
11. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях / Л. Эдвинссон. – М. : ИНФРА-М, 2005. – XX, 248 с.

Edvinsson L. Korporativnaya dolgota. Navigatsiya v ekonomike, osnovannoy na znaniyah / L. Edvinsson. – М. : INFRA-M, 2005. – НН, 248 с.
12. Trade in creative products reached new peak in 2011, UNCTAD figures show [Електронний ресурс] // The website of the UNCTAD. – 2013. – Режим доступу:
<http://unctad.org/en/Pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=129>. – Назва з екрана.
13. Growth rates of creative services exports and imports, annual average, 2003–2011 and 2008–2011 [Електронний ресурс] // UNCTAD Statistics. – 2014. – Режим доступу:
<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=14775>. – Назва з екрана.

О. В. Шкурупий, доктор економічних наук; **С. И. Туль** (Вищеє учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Интеллектуальное производство как результат трансформации характера труда.**

Аннотация. Современное развитие общества представляет собой период становления постиндустриального производства, а его особенностью является широкое использование интеллектуального труда. Распространение труда, основанного на мышлении, творчестве и креативности работника, выступает фактором системной трансформации и

определяет условия формирования постиндустриальной экономики. Цель статьи – анализ изменений по секторам экономики, которые происходят под влиянием распространения интеллектуального труда в сфере производства. Основу четвертичного сектора образует интеллектуальное производство; по основному предметному содержанию данный сектор экономики трактуется двояко: и как научно-информационный, и как креативный; креативная индустрия является видом интеллектуального производства; по признаку диапазона производства/потребления четвертичный сектор определяется как индивидуализированный.

Ключевые слова: общественное производство, нематериальное производство, интеллектуальное производство, интеллектуальный труд, интеллектуальный капитал, сектор экономики, креативная индустрия, постиндустриальное общество.

O. Shkurupiy, Dc. Econ. Sci.; S. Tul (Poltava University of Economics and Trade). Intellectual production as a result of the transformation of the character of work.

Summary. The modern development of society is a period of post-industrial production, and its main feature is the extensive use of intellectual work. Expansion of work based on thinking and creativity of employee, is a factor of system transformation and determines the conditions for the post-industrial economy formation. Analysis of changes in the sectors of economy that are occurring under the influence of intellectual work expansion in the production sphere. The basis of quaternary sector is intellectual production; by the main subject areas, this economic sector has a dual character and can include scientific information sector as well as creative sector; creative industry is a type of intellectual production; on the basis of a scope of production/consumption quaternary sector is defined as individualized.

Keywords: social production, immaterial production, intellectual production, intellectual work, intellectual capital, sector of the economy, creative industry, post-industrial society.